

ГРИМАСШЕВИЧ Г.І.
**Актуальність дослідження прислівникової лексики
середньополіських говірок**
*Житомирський державний університет імені Івана Франка
(м. Житомир)*

Упродовж останніх десятиріч в українській діалектології спостерігаємо поживавлення дослідження граматичної говіркової системи, зокрема різних лексико-граматичних класів слів, на відміну від давніших часів, коли увагу дослідників привертала здебільшого лексика говорів. Вивченню та аналізу граматичних особливостей українських діалектів присвячено сучасні дослідження Л.Рябець, Р.Зінчук, М.Делюсто, А.Колесникова, Л.Гажук-Котик та ін.

Прислівник як специфічна з-поміж самостійних частина мови з огляду на свою незмінність і безкатегорійність та здебільшого похідність від інших частин мови здавна привертала увагу українських мовознавців, які порушували різноаспектні питання становлення, формування, розвитку та функціонування адвербіативів. Зокрема, з позиції діакронії цей лексико-граматичний клас слів досліджували В.Німчук, С.Бевзенко, В.Самійленко, М.Вербовий, Л.Гумецька та ін. Крім того, проблемі становлення окремих розрядів прислівників в українській мові присвячено дисертаційні дослідження І.Уздиган (відад'єктивні прислівники в українській мові XVI – XVII ст.) [6], П.Білоусенка (становлення прислівників часу в українській мові) [1] та І.Даценка (прислівники місця української мови) [4].

Водночас різноаспектні проблеми функціонування прислівника в сучасній українській мові висвітлено в низці праць, зокрема в дисертаційному дослідженні Т. Довгої (явище адвербіалізації в сучасній українській літературній мові) [5]; питання становлення українського прислівника висвітлено в монографії І.Чаплі [7], Г.Ярун [8] та ін.

Крім того, посилення уваги до діалектного мовлення як репрезентанта мовної картини світу різних етнічних груп на теренах України зумовило зацікавлення мовознавців специфікою діалектного прислівника, наслідком чого стала поява в українському дисертаційних досліджень, у яких проаналізовано, зокрема, відзайменникові прислівники західнополіського діалекту [3] та адвербіальну діалектну систему закарпатських говірок [2]. Водночас зауважимо, що найповніше досліджено прислівник у говорах південно-західного наріччя, передовсім з'ясовано питання функціонування різних розрядів прислівників та особливостей їхнього словотворення (праці В.Німчука, Т.Розумик (Довгої), І.Ощипко, І.Пагірі, Н.Прилипка, О.Захарків, В.Забеліної, М.Леонів, К.Лук'янюка, П.Лизанця, І.Джочки та ін. Значно менше приділено уваги прислівникові в діалектах південно-східного наріччя, оскільки відомі лише окремі статті Г.Мартинів, О.Левенець і Т.Щербини. Натомість поліську, зокрема західнополіську, адвербіальну

систему репрезентовано в дисертації та низці статей Ю.Громика, у монографічних і лексикографічних виданнях Г.Аркушина; східнополіський ареал представляють дослідження Г. Чешко, водночас щодо середньополіського прислівника відзначимо лише поодинокі статті Н.Прилипко. Як свідчить зазначене вище, середньо поліський ареал, незважаючи на його належне дослідження передовсім завдяки напрацюванням М.Никончука, а також В.Куриленка, О.Никончука, В.Конобродської, В.Мойсієнка, Г.Гримашевич та іншим, як об'єкт дослідження прислівника досі не перебував у полі зору діалектологів, що можемо пояснити складністю дослідження діалектної адвербіальної системи, процесом активного постійного поповнення класу прислівників у сучасних умовах, динамікою самих діалектних утворень.

Проаналізований стан вивчення діалектної прислівникової лексики в різних зонах українського діалектного континууму та недостатність її дослідження в середньополіських говірках актуалізує питання вивчення цієї групи лексики в нових умовах функціонування говорів й спонукає до розв'язання певних завдань, пов'язаних зі збором та аналізом досліджуваного класу слів, що викладаємо нижче.

1. Середньополіський етномовний континуум – територія архаїчна, яка водночас у сучасних умовах зазнає динаміки з огляду як на енкстралінгвальні, так й інтралінгвальні чинники. Зокрема, саме ця територія зазнала значних змін у кінці ХХ ст., зумовлених аварією на ЧАЕС. Це призвело до того, що середньополіський ареал як діалектна цілість перестав існувати, а його представники були розпорошені на інших теренах, із-поміж них і середньо поліських, зазнаючи змін у своєму мовленні. Водночас події на Сході України теж вплинули на досліджувану територію, яку поповнили представники зазначеного регіону, впливаючи на мовлення поліщуків. Отже, динаміки зазнає й прислівникова система, яку варто дослідити.
2. Процес збору та фіксації прислівникового говіркового матеріалу – явище досить складне, тому потребує від дослідника неабияких зусиль для складання програми-питальника, який би давав змогу максимально зібрати діалектні адвербіативи. На нашу думку, у такому питальнику повинні бути різнопланові питання, які давали б змогу передовсім виявити репертуар прислівників кожної досліджуваної говірки, з'ясувати їхню семантику, зафіксувати полісемантичні утворення.
3. Сучасний стан дослідження говорів загалом, як прислівникової лексики зокрема, наразі неможливий без запису суцільних текстів говіркового мовлення, за якими можна простежити специфіку функціонування прислівників у зв'язному тексті, виявити їхню варіативність, валентність, зафіксувати синонімічні ряди та пари антонімів адвербіативів.

4. Для системного й повного збору прислівникової лексики середньополіських говірок потрібно продумати тематику розповідей, які давали б підстави інформаторам використовувати максимальну кількість прислівників певного лексико-граматичного розряду.
5. З огляду на видання низки пам'яток, які репрезентують поліський, зокрема й середньополіський, мовний обшир, можна вивчати прислівникову діалектну систему в розвитку від найдавніших фіксацій на теренах Полісся до сучасного стану, визначаючи чинники, які спряли збереженню відповідних лексем чи, навпаки, їх зникненню, пояснюючи причини зазначених явищ.
6. Стан дослідження прислівника на інших теренах Полісся (у східнополіських та західнополіських говірках), репрезентація поліських адвербіативів у лексикографічних і текстграфічних виданнях дають змогу в процесі вивчення середньополіських діалектних адвербіальних утворень виявити спільні та відмінні риси у функціонуванні поліських прислівників, виявити лексико-граматичні паралелі на загальнополіському тлі.
7. За умови збільшення кількості досліджень прислівникової системи на інших теренах українського діалектного континууму та залучення вже наявних уведення до наукового обігу середньополіського матеріалу уможливить постановня компаративних студій, які дадуть змогу виявити загальні закономірності розвитку та функціонування говіркових прислівників.

Отже, з огляду на недостатність вивчення середньополіської прислівникової системи дослідження цього лексико-граматичного класу актуальне й важливе не тільки з позиції уведення до наукового обігу нового діалектного матеріалу, його репрезентації, використання наявного надбання, застосування нових підходів до збирання та аналізу, а й для заповнення лакуни на теренах Полісся та можливості здійснення нових наукових досліджень.

Література:

1. Белоусенко П.И. История и особенности образования наречий времени в украинском языке : автореф. дисс. ... канд. филол. наук / П.И.Белоусенко. – К., 1982. – 24 с.
2. Брошняк (Пискач) О.Д. Прислівники в українських говорах Закарпаття : автореф. дис. ... канд. філол. Наук / О.Д.Брошняк. – Ужгород, 1996. – 23 с.
3. Громик Ю.В. Прислівники відзайменникового походження у західнополіських говірках української мови : автореф. дис. ... канд. філол. Наук / Ю.В.Громик. – К., 1999. – 18 с.
4. Даценко І.Б. Історія формування прислівників місця української мови: автореф. дис. ... канд. філол. наук / І.Б.Даценко. – К., 2007. – 19 с.

5. Довгая Т.М. Адвербиализация в современном украинском литературном языке: автореф. дисс. ... канд. филол. наук / Т.М.Довгая. – Ужгород, 1970. – 20 с.
6. Уздыган И.М. Отадъективные наречия в украинском языке XVI – XVII вв. (Словообразовательная структура): автореф. дисс. ... канд. филол. наук / И.М.Уздыган. – К., 1975. – 25 с.
7. Чапля І.К. Прислівники в українській мові / І.К.Чапля. – Харків: Вид-во Харк. ун-ту, 1960. – 123 с.
8. Ярун Г.М. Кореляція форми і змісту в розвитку української прислівникової системи / Г.М.Ярун. – К.: Наук. думка, 1993. – 110 с.